

Modelowanie i analiza w inżynierii wymagań

Modelowanie i analiza systemów informatycznych, w2

Dr inż. Walery Susłow
walery.suslow@ie.tu.koszalin.pl

Definicja wymagań

- Wymóg to zapisane na wysokim poziomie, abstrakcyjne określenie usługi, którą system powinien oferować, albo ograniczenia działania systemu.
- Wymagania są to warunki lub zdolności, które powinien posiadać system aby spełnić oczekiwania kontraktu, standardów, specyfikacji lub innych formalnych dokumentów.
- Zmiany wymagań wynikają ze zmian potrzeb klientów i źle wykonanej fazy analizy wymagań.

Potrzeba specyfikacji wymagań

- Główni partnerzy projektu SI: klient, producent, użytkownik końcowy:
  - klient nie rozumie informatyka,
  - producent (informatyk) nie rozumie klienta,
  - użytkownik myśli o systemie inaczej niż klient.
- Specyfikacja likwiduje lukę w komunikacji między partnerami. W specyfikacji opisane są potrzeby klienta i użytkowników, stanowi to podstawę budowy oprogramowania i pomaga zrozumieć ukryte potrzeby klienta.
- Specyfikacja stanowi podstawę do zawarcia kontraktu. Dobra specyfikacja jest wstępnym warunkiem oprogramowania wysokiej jakości i niskich kosztów.

Specyfikacja wymagań użytkownika

- Wymagania użytkownika powstają, kiedy firma chce podpisać kontrakt na budowę systemu i musi określić swoje wymagania w odpowiednio abstrakcyjny sposób, żeby nie narzucać z góry rozwiązania.
- Wymagania użytkownika jest to tekst w języku naturalnym oraz diagramy biznesowe (BPML) dot. usług, oczekiwanych od systemu oraz ograniczeń, przy których system ma funkcjonować.

Specyfikacja wymagań systemowych

- Wymagania systemowe powstają, kiedy kontrakt jest podpisany i wykonawca musi sporządzić definicję systemu, a partnerzy muszą zrozumieć „co powinno być zrobione” i zaakceptować to.
- Wymagania systemowe szczegółowo ustalają usługi świadczone przez system użytkownikowi i ograniczenia systemu.
- Specyfikacja wymagań systemowych, może być wykorzystywana jako załącznik do kontraktu, stanowiący opis systemu, którego oczekuje klient, a dostawca zobowiązuje się go wykonać.

Wymagania funkcjonalne

- Są odpowiedzią na pytania:
  - Jakie usługi (jaką funkcjonalność) ma oferować system informatyczny?
  - Jak system ma reagować na określone dane wejściowe?
  - Jak system powinien zachowywać się w określonych sytuacjach?
  - Czego system informatyczny nie powinien robić?
- Wymagania funkcjonalne systemowe mają szczegółowo definiować interfejsy systemu (wejścia, wyjścia), jego funkcje oraz wyjątki.

Wymagania niefunkcjonalne

- Zależą od rodzaju tworzonego oprogramowania, spodziewanych użytkowników oprogramowania i rodzaju wytwarzanego systemu.
- Są to ograniczenia usług i funkcji systemu: czasowe, wydajnościowe, zasobowe, pamięciowe, niezawodności, efektywności, skalowalności, bezpieczeństwa, standaryzowane, projektowe.

Czynności w fazie specyfikacji wymagań

- Przeprowadź analizę problemu i wymagań:
  - zbadaj zakres problemu i ograniczenia;
  - zidentyfikuj wejścia i wyjścia systemu;
  - wykonaj modelowanie koncepcyjne,
  - wykonaj prototypowanie, jeśli jest potrzebne;
  - staraj się zrozumieć, co oprogramowanie ma robić.
- Przygotuj specyfikację wymagań:
  - jasno określ wymagania w dokumencie tekstowym, wykorzystuj hierarchiczne struktury tekstowe (lista numerowana, konspekt numerowany);
  - staraj się zaprezentować całą zdobytą wiedzę o problemie, wykorzystując języki specyfikacji i narzędzia CASE;
  - dokonaj weryfikacji wymagań.

Problemy z wymaganiami

- Problemy z określeniem wizji systemu, jego celu i zakresu;
- Rozproszona wiedza na temat wymagań - wiele źródeł informacji;
- Trudności pozyskania wymagań, np. trudność dostępu do przyszłych użytkowników systemu, niechęć użytkowników do współpracy, trudności z wypowiedzeniem wymagań,
- Sprzeczne wymagania różnych grup użytkowników;
- Trudności w precyzyjnym sformułowaniu wymagań, aby można było jednoznacznie ich zinterpretować;
- Zmienność wymagań.

Pozyskiwanie i analiza wymagań

- Pozyskiwanie wymagań jest powiązane z opisem organizacji, którego sformalizowaną formę stanowi *modelowanie biznesowe*.
- Analiza wymagań ma na celu usunięcie nadmiarowości, sprzeczności i konfliktów oraz ocenę kompletności wymagań. Jest ona powiązana z analizą systemów i mają w niej zastosowanie metody modelowania systemu.

Techniki pozyskiwania wymagań

- Studia literatury dotyczącej przedmiotu, zawierające podstawowe informacje na temat dziedziny problemowej;
- Identyfikacja udziałowców, czyli osób lub dokumentów mających pewien wpływ na powstający system lub punkt widzenia systemu;
- Wywiady i dyskusje z przyszłymi użytkownikami;
- Ankiety stosowane w celu pozyskania wymagań lub opinii użytkowników na temat powstającego systemu;
- Analiza dokumentów obowiązujących w danej organizacji;
- Analiza istniejącego systemu.

Techniki pozyskiwania wymagań, cd.

- Obserwacje przyszłych użytkowników systemu podczas ich pracy;
- Opis kontekstu działania systemu, np. warunki w jakich ma działać system;
- Symulacje punktów widzenia, stosowane w celu stwierdzenia, czy system będzie spełniał oczekiwania określonej grupy użytkowników;
- Prototypowanie – prezentacja użytkownikom ‘atrapy’ systemu, np. samego interfejsu użytkownika w celu pozyskania ich opinii lub dodatkowych wymagań;
- Prezentacje u dostawców podobnych systemów, stosowane w celu zapoznania się z podobnymi rozwiązaniami.

Wymagania a projekt

- W dokumentacji wymagań można zdefiniować wstępną architekturę systemu.
  - Wymagania systemowe mogą być zorganizowane zgodnie z podziałem na podsystemy wchodzące w skład systemu.
- Dopuszczalne są wymagania współpracy tworzonego systemu z zewnętrznymi (istniejącymi już) systemami.
  - Są to ograniczenia projektu.
- Użycie specyficznego projektu może być zewnętrznym wymaganiem systemowym.

Modelowanie konceptualne

- W ramach analizy strukturalnej:
  - Dokonaj dekompozycji opartej o funkcje.
  - Wykorzystaj DFD i DD.
- W ramach analizy obiektowej:
  - Stwórz obiektowy model domeny.
- Można przeprowadzić modelowanie zgodnie z wymaganiami jednej ze znanych technik analizy:
  - SADT (Structured Analysis and Design Technique).
  - PSL/PSA (Problem Statement Language/Problem Statement Analyzer).
  - RSL/REVS (Requirements Statement Language/ Requirement Engineering Validation System).
  - Modelowanie związków encji (Entity-Relationship Modeling).

Prototypowanie

- Prototyp jest to częściowa implementacja systemu, której celem jest poznanie rozwiązywanego problemu. Wykorzystywane są prototypy odrzucane i ewolucyjne.
- Prototyp sporządzamy, kiedy wymagania wobec systemu są słabo zrozumiałe lub nieznane.
- Typowe rzeczy do prototypowania:
  - interfejsy użytkownika,
  - całkowicie nowe funkcje (nie realizowane dotąd),
  - cechy „niemożliwe” do wykonania.

Dokument specyfikacji wymagań

Software Requirement Specification (SRS)

Przebieg specyfikacji

- Faza określenia wymagań kończy się napisaniem dokumentu specyfikacji wymagań oprogramowania (SRS), który opisuje co system powinien wykonywać, bez opisu tego jak będzie to robić.
- Specyfikacja jest abstrakcyjnym opisem projektu, który jest podstawą szczegółowego projektu i implementacji.
- Zwykle analiza i specyfikowanie wykonywane są równocześnie. Istotne wyniki modelowania (diagramy) powinny być załączone do specyfikacji. Z analizy wymagań do specyfikacji przepływa uzyskana wiedza o systemie.

Pożądane charakterystyki specyfikacji

Poprawność,
Kompletność

Niedwuznaczność,
Weryfikowalność

IEEE

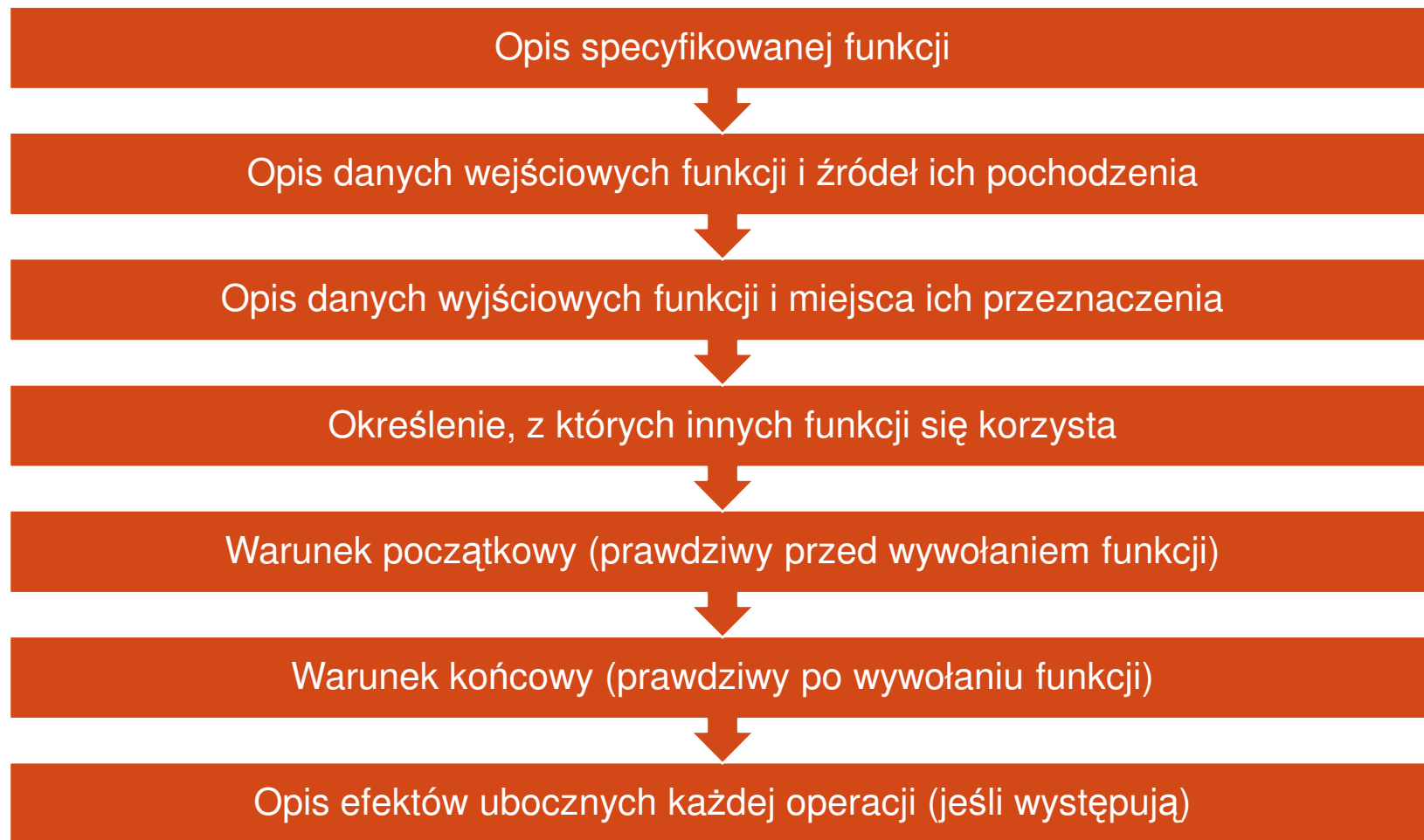
Spójność,
Modyfikowalność

Hierarchiczność
wymagań,
Monitorowalność

Języki specyfikacji wymagań

- Ustrukturyzowany język naturalny.
- Wyrażenia regularne.
- Tablice decyzyjne.
- Automaty skończone.

Podejście funkcjonalne do wymagań

Struktura dokumentu SRS

1. Wprowadzenie

1.1 Cel

1.2 Zakres

1.3 Definicje, akronimy i skróty

1.4 Odwołania

1.5 Zakres odpowiedzialności dostawcy

2. Opis ogólny

2.1 Perspektywy produktu

2.2 Funkcje produktu

2.3 Charakterystyki użytkowników

2.4 Ogólne ograniczenia

2.5 Założenia i zależności

Struktura dokumentu SRS, cd.

3. Wymagania szczegółowe

3.1 Wymagania wobec zewnętrznych interfejsów

3.1.1 Interfejsy użytkownika

3.1.2 Interfejsy sprzętowe

3.1.3 Interfejsy z innym oprogramowaniem

3.1.4 Interfejsy komunikacyjne

3.2 Wymagania funkcjonalne

3.2.m Tryb m

3.2.m.1 Wymagania funkcjonalne m.1

3.2.m.n Wymaganie funkcjonalne m. n

3.3 Wymagania wydajnościowe

3.4 Ograniczenia projektu

3.5 Atrybuty

3.6 Inne wymagania

Monitorowanie wymagań

- Typowe błędy w specyfikacji wykrywane podczas weryfikacji: pominięcia, niezgodności, niejednoznaczności, niewłaściwe fakty.
- Organizacja monitorowania wymagań: czytania, przeglądy (ang. walkthrough), inspekcje, przeróbki.

Specyfikacja wymagań systemu z użyciem standardowego formularza

Eclipse/Workstation/Tools/DE/FS/

Funkcja. Dodaj logo.

Opis. Dodaje logo do istniejącej ramki. Użytkownik wybiera typ i kolorystykę logo, po dodaniu do ramki logo jest zaznaczone. Użytkownik wybiera pozycję logo, przesuując wskaźnik na obszar ramki, do której dodano logo.

Dane wejściowe. Typ Logo, Pozycja Logo, Identyfikator Ramki.

Źródło. Typ Logo i Pozycja Logo pochodzą od użytkownika, a Identyfikator Ramki z pliku danych.

Dane wyjściowe. Identyfikator Ramki, Pozycja Logo.

Przeznaczenie. Plik danych ramek. Konstrukcja ramki jest utrwalana w pliku danych po zakończeniu operacji.

Wymagania. Ramka powinna być dostępna do edycji.

Warunek początkowy. Ramka jest edytowalna i wyświetlona na ekranie użytkownika.

Warunek końcowy. Ramka nie uległa zmianie z wyjątkiem dodania logo zadanego typu o zadanym położeniu.

Efekty uboczne. Brak.

Specyfikacja interfejsów

- Większość systemów musi współdziałać z innymi systemami, które już znajdują się w środowisku.
- Interfejsy istniejących systemów muszą być wyspecyfikowane.
- Trzy typy informacji o interfejsach:
  - Procedury obsługi.
  - Struktury danych, przekazywane między systemami.
  - Reprezentacje danych (np. porządek bitów).

Zarządzanie zmianą wymagań

- Dotyczy sytuacji, gdy po ustaleniu zakresu systemu i po rozpoczęciu prac związanych z jego wytwarzaniem wymagania ulegają zmianom. Przyczyną może być zmiana oczekiwań, zmiana technologii, zmiana celów, wykryte defekty itp.
- Wprowadzenie zmiany wymagania może mieć różnorakie konsekwencje organizacyjno-finansowe, wobec czego wymaga akceptacji obu stron. W praktyce decyzję podejmuje tzw. komitet zmian, a po akceptacji zmiany następuje procedura informowania zespołu o zmianie i podpisywane są aneksy do umowy.

Wymagania: kwestie prawne

Poszukiwanie rozwiązań problemów powstałych na przecięciu inżynierii oprogramowania i prawa wymaga odpowiedzi na następujące pytania:

- Kto jest odpowiedzialny za problemy wynikające z nieprawidłowego zidentyfikowania wymagań?
- Jakie czynniki należy wziąć pod uwagę podczas oceny, czy została dołożona należyta staranność w zakresie pozyskiwania wymagań oraz modelowania i analizy systemu informatycznego?

Źródła wiedzy

- Sommerville I., Inżynieria oprogramowania, WNT, 2003.
- Leffingwell D., Widrig D., Zarządzanie wymaganiami. Inżynieria oprogramowania, WNT, 2003.
- Kolbusz E., Olejniczak W., Szyjewski Z. (redaktorzy), Inżynieria systemów informatycznych w e-gospodarce, PWE, 2005.
- Bobkowska A., Należyta staranność w inżynierii wymagań i modelowaniu systemów, referat. Politechnika Gdańska.